

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.9\(1\).8](https://doi.org/10.37634/efp.2022.9(1).8)
УДК 656.7(477)(045)

Оксана Миколаївна КИРИЛЕНКО

д.е.н., професор, зав. кафедри, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2406-7050>
e-mail: ons@ua.fm

Валентина Олексіївна НОВАК

к.е.н., професор,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6899-2016>
e-mail: novak.nau@mail.ru

Катерина Миколаївна РАЗУМОВА

д.е.н., професор, зав. кафедри, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6385-2823>
e-mail: krazum@ukr.net

Максим Олександрович ЛУК'ЯНЕНКО

студент, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1910-1090>
e-mail: maksimlukyanenko@ukr.net

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Доведене значення авіаційних перевезень для забезпечення сталого розвитку економіки країни. Досліджені питання, що стосуються розвитку авіаційного транспорту в Україні. Зроблені акценти на необхідності конструктивного вирішення низки економічних, технічних, екологічних, кадрових питань та проблем з охорони та безпеки. Розглянуто окремі аспекти забезпечення роботи галузі авіаційного транспорту та науково обґрунтовані майбутні шляхи її розвитку у післявоєнний період. Доведено потребу у високорозвиненій транспортній системі як необхідний фактор забезпечення інтеграції до європейської і світової економіки.

Ключові слова: авіація, авіаційний транспорт, авіатранспортні підприємства, транспортна система, перспективи розвитку авіації, вирішення проблем авіації

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена багатьма чинниками, що безпосередньо впливають на розвиток авіаційної галузі, зокрема авіаційного транспорту України.

Цивільна авіація має величезне значення для економіки не тільки України, а й всього світу, і її роль як універсального транспортного засобу переоцінити неможливо. Завдяки авіації ми маємо найзручніший і найшвидший спосіб доставки вантажів і людей у різні кінці України та за її межі. Зараз ми зіткнулися з тим, що більшість благ авіаційного транспорту недоступні, через бойові дії на території нашої країни. Якраз, коли ми маємо таку проблему, слід замислитися над майбутнім цієї галузі і перспективами її розвитку.

Навіть у довоєнний період авіація нашої країни була не в ідеальному стані, мала низку проблем і недоліків, які слідувало б вирішити, та завдяки яким ми можемо виявити перспективи розвитку даної галузі.

Розширення та розвиток авіаційних перевезень обумовлені динамічністю інтермодальних сполучень та реалізацією сучасних логістичних перевезень. Підвищення ролі національних авіатранспортних підприємств у забезпеченні економічної стійкості держави також визначають обсяги вантажопотоків між Україною та Європою. Саме вони і відображають обсяги необхідних зовнішньоекономічних зв'язків.

МЕТА статті – дослідження деяких аспектів забезпечення роботи галузі авіаційного транспорту України та наукове обґрунтування майбутніх шляхів її розвитку у післявоєнний період.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Основою дослідження є теоретичні аспекти та рекомендації стосовно розвитку підприємств авіаційної галузі, наукові роботи вітчизняних і зарубіжних учених. Загальні положення розвитку авіаційного транспорту висвітлено у працях зарубіжних та вітчизняних вчених: С. Oster, V. Clinton, J.S. Strong, Є. Сича, В. Афанас'єва, І. Гордієнка, В. Загорулька, В. Запорожця, В. Коби, О. Косарева, Ю. Куласва, О. Петровського, Г. Гуріної, С. Подрези, Л. Яценка та ін.

Управління пасажиро- та вантажопотоками у процесі авіаційних перевезень висвітлювалися О. Ареф'євою, Т. Джонсоном, Р. Мітчелом, Є.Сичом, Т. Дональдсоном, Р. Фрименом, Дж. Фруменом, Р. Бредлі, Е. Браєном, В. Кобою.

Економічні інтереси у процесі перевезень пасажирів і доставки вантажів розглядали В. Матвєєв, Л. Абалкін, В. Коба, М. Гераськін, Є. Крикавський, О. Косарев, В. Щелкунов, Н. Чухрай та ін.

Розглянуті матеріали ґрунтуються на принципі єдності економічних, технічних і екологічних знань. Такий підхід спонукає до розвитку і зміцнення екологічної свідомості, що забезпечить у перспективі вирішення актуальних наукових і практичних завдань.

Для узагальнення послідовності наукових досліджень та розгляду еволюції наукових підходів використано дефінітивний метод та метод компонентного аналізу; для виявлення тенденцій діяльності авіатранспортних підприємств – методи агрегування та наукової абстракції.

Постановка завдання

Авіація в сучасному стані має чимало проблем, які потребують вирішення. Іноземні науковці, що досліджували проблеми сучасної авіації, виділяють декілька невіршених питань стосовно роботи авіаційної галузі, актуальність яких не зменшується [5]. Серед них: технічні, економічні, екологічні проблеми, проблеми з людськими ресурсами та проблеми охорони і безпеки. У статті досліджуються окремі проблеми розвитку галузі авіаційного транспорту у післявоєнний період.

Наукова новизна

Науково обгрунтовані основні аспекти забезпечення роботи авіаційної галузі України у післявоєнний період, що ґрунтується на системному підході, імплементація якого дасть можливість адаптуватися до змін, зумовлених впливом зовнішнього середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ

Рівень розвитку транспортної системи країни є однією з найважливіших ознак її стабільності та технологічного прогресу. Потреба у високорозвиненій транспортній системі ще більше підсилюється в результаті інтеграції до європейської і світової економіки.

Транспортна система стає основою для результативного входження країни до світового співтовариства і зайняття в ньому місця, що відповідає рівневі високорозвиненої держави.

Виходячи з невіршених проблем авіаційної галузі, що зазначалися вище, необхідно спрогнозувати вектор розвитку авіаційного транспорту і авіації загалом. З цією метою необхідно вирішити низку технічних, економічних, екологічних, кадрових питань та проблем з охорони та безпеки.

Прикладом реалізації *технічних проблем* можуть бути:

- пошук інженерних рішень зі створення літаків з розширеними можливостями без аеродромів для використання їх на складних маршрутах у віддалених регіонах;
- підвищення швидкості польоту на дозвукових і надзвукових літаках для створення зменшеної здатності надзвукового удару по Землі у разі крейсерського польоту над великими територіями;
- забезпечення технічної можливості зміни напрямку руху на 360 градусів, що зробить можливим як вертикальний зліт, так і горизонтальний рух. Це дозволить літаку зберігати стійкість в повітрі.

Вирішення технічних проблем є доволі простим у теорії, але на практиці дуже важко втілити їх у життя. Необхідно регулярно оновлювати обладнання, адже науково-технічний прогрес не стоїть на місці і постійно з'являються більш досконалі технології. Вони досить дорогі, а отже, доступні далеко не кожному авіаційному підприємству і потребують державної підтримки і компенсації витрат.

Економічні проблеми в авіаційній промисловості і транспорті часто є основною причиною, яка викликає затримку у розвитку і перешкоджає успішному функціонуванню галузі. Величезні податки і збори обтяжують невеликі компанії і усувають конкурентів.

Монополія у цій сфері не стимулює компанії до покращення умов праці, оновлення технологій, впро-

вадження інновацій тощо. Крім того, ситуація на енергетичних ринках часто нестабільна через надмірні спекуляції і насамперед з цінами на нафту. Серед безлічі економічних проблем, які мають місце в діяльності підприємств авіаційної галузі, особливе значення мають великі податки. Саме розумне поєднання державного регулювання та здорового конкурентного ринку може надати велику допомогу у цьому випадку і приблизити вирішення цього недоліку.

В основі *екологічних проблем* лежить використання авіацією, як і будь-яким видом громадського транспорту, природних ресурсів. Сучасне паливо, як і раніше, є обмеженим планетарним ресурсом. В найближчому майбутньому від необхідне інженерне рішення для створення високотехнологічних літаків на альтернативних видах палива, таких як синтетичний гас, зріджений природний газ і криогеніка. Ще однією серйозною екологічною проблемою є вплив авіації на навколишнє середовище.

До основних шляхів реалізації проблем, що виникають у разі впливу авіаційного транспорту на навколишнє середовище, вважаємо за доцільне віднести такі:

- модернізація двигунів;
- розроблення альтернативних видів палива;
- зменшення числа працюючих двигунів при рулюванні;
- скорочення часу роботи двигунів на землі;
- використання присадок до палива;
- збагачення суміші в зоні горіння;
- адміністративні заходи тощо.

Особливе місце належить *проблемам з людським фактором*. На думку експертів, у більшості нещасних випадків мають місце людські помилки [4]. Навіть якщо обладнання вийшло з ладу, може бути хороший шанс приземлитися більш-менш безпечно в разі, якщо екіпаж зможе швидко розібратися у надзвичайній ситуації. В екіпажах повітряних лайнерів повинні бути справжні професіонали. У високотехнологічних системах більшість помилок відбувається за участі людини, а не через збої машин. Саме людина приймає невірне рішення, помиляється в прорахунках, тому, на перший погляд, роль людини слід звести до мінімуму. Проте, з іншого боку, в екстремній ситуації тільки людина може прийняти нетипове рішення проблеми, яке буде успішним. Це пояснюється тим, що машини виконують лише ті дії, які в них заклали інженери, а людина має можливість широко мислити, діяти і прийти оптимального результату у кризових умовах.

Знання, як інформаційний ресурс, в умовах інформаційної економіки виступають чи не найголовнішим складником забезпечення ефективності будь-якої діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств авіаційного транспорту має характерні відмінності у процесах та механізмах організації, планування, координації та контролю а, отже, потребує інтегрованих знань для її здійснення.

Авіаційна галузь має свою специфіку і характеризується високими ризиками. А звідси, і надзвичайно високі вимоги до фахівців авіатранспортних підприємств. Їм повинні бути притаманні ціннісні орієнтації, до головних з яких відносяться:

- професійна, широка і різнобічна підготовка екіпажів повітряних суден, а також усіх категорій авіаційних спеціалістів;
- високий професіоналізм фахівців;
- високе почуття відповідальності та висока дисциплінованість;
- постійне прагнення вдосконалювати свої знання і практичні навички;
- висока субординація в питаннях, що відносяться до професії;
- добрі знання і глибоке розуміння своєї сфери діяльності;
- високий інтерес до сфери своєї професійної діяльності;
- нетерпимість до обману, спотворення істини;
- високі моральні якості особистості.

Саме вміння авіаційного спеціаліста правильно вибудовувати пріоритети і цінності сприяє досягненню максимального результату в ефективності діяльності та безвідмовності авіаційної техніки.

Проблеми охорони та безпеки. З економічними, екологічними та кадровими проблемами тісно пов'язані *проблеми охорони та безпеки*. І однією з найбільших проблем безпеки, що існують в сучасному світі, є тероризм. Трагедія 11 вересня 2001 р., коли чотири пасажирські літаки були захоплені 19 терористами "Аль-Каїди" і врізалися в будівлі в результаті терактів смертників, яскраво засвідчила і зробила очевидним, що система безпеки і заходи контролю, використовувані в аеропортах, були неефективними і нездатними розпізнати загрози тероризму.

З метою забезпечення повної безпеки авіаційних перевезень завжди є і буде актуальним посилення передпольотного огляду пасажирів і їх багажу та розроблення більш ефективних заходів забезпечення безпеки польотів, серед яких можна відзначити розробку і розуміння нових форм даних.

За даними експертних досліджень ціна на послуги українських авіакомпаній є досить високою порівняно з країнами Європи, де цивільна авіація є одним з основних і не дуже дорогих видів пересування: квиток в

межах єврозони коштує в два-три рази дешевше порівняно з його вартістю в Україні, де вона на внутрішніх лініях в одному напрямку може значно перевищувати \$ 150 [1]. Тому "Відкрите небо" з ЄС можна вважати перемогою пересічних пасажирів.

Угода про єдиний авіапростір означає забезпечення високих європейських стандартів до безпеки польотів та якості і рівня обслуговування пасажирів, збільшення кількості рейсів і розширення географії маршрутів, а також розширення можливостей зі встановлення ціни на авіаперевезення, сприяє покращенню якості перевезень і відкриє нові можливості для авіаперевізників [3].

Водночас слід зазначити, що поряд з очікуваними позитивними наслідками підписання Україною згаданої Угоди, існує ризик надзвичайного загострення конкуренції між авіакомпаніями, яке набуває міжнародного характеру та негативно вплине на розвиток вітчизняних авіаперевізників. Адже вимоги євроінтеграції диктують необхідність забезпечення єдності технічної бази і технологій, що застосовуються на ринку авіаперевезень[2].

Серед авіаперевізників України авіакомпанія «Міжнародні авіалінії України» відрізняється тим, що є дійсним членом Міжнародної асоціації авіаперевізників (ІАТА) та Асоціації європейських авіаліній (АЕА): це свідчить про відповідність міжнародним вимогам якості послуг авіаперевезень, принципам функціонування авіакомпаній, а також надає їй певні конкурентні переваги. Монополізм у сфері надання послуг для авіакомпаній обумовлює їх високу ціну, тоді як в основі нормального функціонування низькобюджетних авіакомпаній, їх можливості встановлювати низькі тарифи лежить, насамперед, низький рівень витрат у забезпеченні високого рівня безпеки і належного техобслуговування.

ВИСНОВКИ

Ефективне управління авіаційним транспортом у післявоєнний період стане необхідною умовою забезпечення ефективності бізнесу, створення, розвитку і реалізації конкурентних переваг авіатранспортних підприємств України.

Список використаних джерел

1. Кириленко О.М., Разумова К.М., Новак В.О. Аналіз стратегічного позиціонування та тенденцій розвитку авіаційних перевезень в Україні. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2020. № 99. С. 83-91.
2. Kyrylenko O., Razumova K., Novak V., Guryna A. Strategic analysis as a tool for the formation and implementation of air company development strategy. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 4. С. 79-86.
3. Kyrylenko O., Zarubinska I., Novak V., Razumova K., Danilova E. Features of the development of the transport system of Ukraine on the way to European integration: monograph. Czech Republic, 2021. 437 p.
4. Oster C. Analyzing aviation safety: Problems, challenges, opportunities. *Research in Transportation Economics. The Economics of Transportation Safety*. 2013. № 43. pp. 148-164.
5. Razumova K., Kyrylenko O., Zarubinska I., Novak V., Guryna A. Ways of realization Ukraine's transport system to the EU: monograph. Czech Republic, 2021. 365 p.

References

1. Kyrylenko O.M., Razumova K.M., Novak V.O. Analysis of strategic positioning and development trends of air transportation in Ukraine. *Modeling and information systems in the economy*. 2020. № 99. pp. 83-91. (in Ukrainian).
2. Kyrylenko O., Razumova K., Novak V., Guryna A. Strategic analysis as a tool for the formation and implementation of airline company development strategy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. № 4. pp. 79-86.
3. Kyrylenko O., Zarubinska I., Novak V., Razumova K., Danilova E. Features of the development of the transport system of Ukraine on the way to European integration: monograph. Czech Republic, 2021. 437 p.
4. Oster C. Analyzing aviation safety: Problems, challenges, opportunities. *Research in Transportation Economics. The Economics of Transportation Safety*. 2013. № 43. pp. 148-164.
5. Razumova K., Kyrylenko O., Zarubinska I., Novak V., Guryna A. Ways of realization Ukraine's transport system to the EU: monograph. Czech Republic, 2021. 365 p.

Oksana KYRYLENKO

Doctor of Economics, Professor, Head of department, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2406-7050>

e-mail: ons@ua.fm

Valentyna NOVAK

PhD in Economics, Professor, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6899-2016>

e-mail: novak.nau@mail.ru

Kateryna RAZUMOVA

Doctor of Economics, Professor, Head of department, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6385-2823>

e-mail: krazum@ukr.net

Maksym LUKIANENKO

student, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1910-1090>

e-mail: maksimlukyanenko@ukr.net

SOME ASPECTS OF DEVELOPMENT OF AVIATION TRANSPORT OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

The topicality of the topic is proven, which is due to many factors that directly affect the development of the aviation industry, in particular, air transport of Ukraine. The significance of air transport for ensuring the sustainable development of the country's economy is substantiated. Issues related to the development of air transport in Ukraine were studied. Emphasis was placed on the need for a constructive solution to a number of economic, technical, environmental, personnel issues and security and safety issues. In order to solve a number of problems of the aviation industry, examples of the implementation of technical problems, which are quite simple in theory, but extremely important and difficult when implementing them into the practice of enterprises, are considered and substantiated. After all, they need regular updating of equipment, because as a result of the development of scientific and technical progress, more advanced but expensive technologies are constantly appearing, which are not available to all aviation enterprises and require compensation of costs from the state. Among the many economic problems that take place in the activities of aviation industry enterprises, the special importance of large taxes has been determined. Conclusions were made about the need for an optimal combination of state regulation and a healthy competitive market. Some aspects of ensuring the operation of the air transport industry and scientifically based future ways of its development in the post-war period are considered. The main aspects of ensuring the work of the aviation industry of Ukraine in the post-war period are scientifically based, which is based on a systemic approach, the implementation of which will make it possible to adapt to changes caused by the influence of the external environment. The need for a highly developed transport system as a necessary factor for ensuring integration into the European and world economy is proven.

Keywords: aviation, air transport, air transport enterprises, transport system, prospects for the development of aviation, solutions to aviation problems